

# Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης και η κρατική φαντασίωση μιας αδύνατης αποτροπής

Θέσεις (Editorial τεύχος 151)

1. «Κυρίαρχος είναι όποιος αποφασίζει για την κατάσταση έκτακτης ανάγκης»<sup>1</sup>

«Ούτε η σύμβαση του 1951 που σχετίζεται με το καθεστώς των προσφύγων ούτε η νομοθεσία της ΕΕ για τους πρόσφυγες προσφέρουν τη νομική βάση για την αναστολή υποδοχής αιτήσεων ασύλου. Το άρθρο 78 παράγραφος 3 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ [...] δεν μπορεί να αναστείλει το διεθνώς αναγνωρισμένο δικαίωμα ασύλου και την αρχή της μη επαναπροώθησης που επίσης τονίζεται στο δίκαιο της ΕΕ» (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, 2/3/2020)

Μετά την αιφνιδιαστική ανακοίνωση της τουρκικής κυβέρνησης στις 27/2/2020 ότι εφεξής δεν θα εμποδίζει τους πρόσφυγες και μετανάστες που βρίσκονται στο έδαφός της (σχεδόν 4 εκατομμύρια) να κινηθούν προς τις χώρες της ΕΕ, μια απόφαση με την οποία χρησιμοποιούνται οι πρόσφυγες ως εργαλείο άσκησης πολιτικής από το τουρκικό κράτος, πολλές δεκάδες χιλιάδες πρόσφυγες που έσπευσαν, ή μεταφέρθηκαν με τη συνδρομή των τουρκικών αρχών, στα ελληνοτουρκικά σύνορα τα βρήκαν κλειστά, από ένοπλα στρατιωτικά και αστυνομικά τμήματα, αλλά λίγο αργότερα και από πολίτες, «εθελοντές συνοριοφύλακες»(!). Την 1η Μαρτίου, το ελληνικό κράτος ανέστειλε την αποδοχή αιτήσεων ασύλου, γεγονός που επικρίθηκε ως παραβίαση των διεθνών Συμβάσεων από τον ΟΗΕ, τον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό, τη Διεθνή Αμνηστία και πολλές ανθρωπιστικές οργανώσεις και οργανισμούς.

Όμως, το κλείσιμο των συνόρων της Ελλάδας και των άλλων χωρών-μελών της ΕΕ στις προσφυγικές ροές είχε προαναγγελθεί με τον πιο επίσημο τρόπο αρκετό διάστημα πριν τα γεγονότα στα ελληνοτουρκικά σύνορα. Και δεν μιλάμε μόνο για τις πολιτικές της Ιταλίας του Σαλβίνι ή της Ουγγαρίας του Όρμπαν, τις οποίες έχει πλέον υπερκεράσει η Ελλάδα σε χρήση βίας. Ήδη στις 16/2/2020 ο Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Μαργαρίτης Σχοινάς, αρμόδιος για την «Πρώθηση του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής», δήλωσε ότι «χρειαζόμαστε μια δυναμική διαχείριση των εξωτερικών συνόρων μας» και προανήγγειλε «ένα άνευ προηγουμένου βήμα στην προσπάθεια ομοσπονδιοποίησης της διαχείρισης των συνόρων» της ΕΕ, με τη δημιουργία ενός μεγάλου σώματος μόνιμης ευρωπαϊκής ακτοφυλακής και συνοριοφυλακής.<sup>2</sup> Στη Γερμανία, ιδίως μετά τον σάλο που δημιουργήθηκε στις 5/2/2020 από την κοινή ψήφο Χριστιανοδημοκρατών και ακδροδεξιών της «Εναλλακτικής για τη Γερμανία» στο κρατίδιο της Θουριγγίας, για την εκλογή στη θέση του Πρωθυπουργού του Τόμας Κέμεριχ των Ελεύθερων Δημοκρατών (αναγκάστηκε να παραιτηθεί στις 8/2/2020), μία φράση επαναλαμβάνεται στερεότυπα από τους πολιτικούς του κυβερνητικού συνασπισμού: «Δεν θα επιτρέψουμε νέο 2015» – όταν η Γερμανία είχε υποδεχθεί πάνω από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες στο έδαφός της.

Η βίαιη παρεμπόδιση εισόδου προσφύγων που ζητούν άσυλο, την οποία εφαρμόζει στα σύνορά του το ελληνικό κράτος είναι, λοιπόν, «ευρωπαϊκή πολιτική», και αυτό πρέπει να λάβουν υπόψη τους όλοι εκείνοι που, καλοπροαίρετα ή καιροσκοπικά, διατυπώνουν «προοδευτικές λύσεις» για την αναλογική κατανομή των αιτούντων άσυλο στις χώρες της ΕΕ ή για τη «μετακίνηση στις χώρες προορισμού τους» (πλην της Ελλάδας, φυσικά!).

Δεν είναι λοιπόν απορίας άξιον που η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ούρσουλα φον Ντερ Λάιεν, αφού «επιθεώρησε» μαζί με τον Έλληνα πρωθυπουργό και άλλους αξιωματούχους τα ελληνοτουρκικά σύνορα, δήλωσε: «Θέλω να ευχαριστήσω την Ελλάδα που αποτελεί τη δική μας ευρωπαϊκή ασπίδα», ενώ ταυτόχρονα ανακοίνωσε την άμεση χορήγηση έκτακτης βοήθειας 700 εκατομμυρίων ευρώ προς την ελληνική κυβέρνηση.

Η Ευρώπη (και ο κόσμος) μοιάζει να επιστρέφει σταδιακά στο κλίμα που κυριαρχούσε στα τέλη της δεκαετίας του 1930, τότε που σχεδόν 300 χιλιάδες Εβραίοι, κυνηγημένοι από τους Ναζί, δεν κατάφεραν να γίνουν δεκτοί από καμία χώρα, με αποτέλεσμα να καταλήξουν τελικώς οι περισσότεροι στα κρεματόρια.

## 2. Από τον εθνικισμό στον φασισμό και η αδύνατη αποτροπή

Τη στιγμή που εξελισσόταν ένα όργιο βίας εναντίον όσων επιχειρούσαν να περάσουν τα ελληνοτουρκικά σύνορα, μια ενορχηστρωμένη προπαγανδιστική εκστρατεία από τη μεγάλη πλειοψηφία των έντυπων και ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης, των ενημερωτικών ιστοσελίδων κλπ. επαναλάμβανε ακατάπαυστα και στερεότυπα παρόμοιες φράσεις για «ασύμμετρη απειλή» και «εισβολή» κλπ., από τις οικογένειες και τα μεμονωμένα άτομα που άοπλοι επιχειρούσαν να διασχίσουν τον Έβρο, μέσα σε σύννεφα δακρυγόνων και καπνογόνων, δεχόμενα ακόμα και σφαίρες, σύμφωνα με μαρτυρίες.

Ακόμα κι όταν η τουρκική κυβέρνηση αντιπαράταξε σώμα 2.000 ανδρών των ειδικών δυνάμεων από την απέναντι πλευρά των συνόρων, οι «εισβολείς» παρέμεναν άοπλοι και ταλαιπωρημένοι, άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Δύο τουλάχιστον άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους από σφαίρες κατά την προσπάθειά τους να περάσουν τα σύνορα του Έβρου στις 2/3/2020: ο 22άχρονος Μοχάμαντ αλ-Άραμπ από τη Συρία, τον θάνατο του οποίου πιστοποίησε η ερευνητική ομάδα ForensicArchitecture στις 5/3/2020, 3 και ο Μουχάμαντ Γκουλζάρ από το Πακιστάν, για ένα διάστημα κάτοικος στην κατάληψη του City Plaza στην Αθήνα, τον θάνατο του οποίου ανέφερε η γυναίκα του στο βρετανικό κανάλι SkyNews στις 6/3/2020.<sup>4</sup>

Ταυτόχρονα στη θάλασσα, ταχύπλοα σκάφη της ακτοφυλακής και του λιμενικού, απωθούσαν υπερφορτωμένες φουσκωτές βάρκες προσφύγων, συχνά σπρώχνοντάς τες με κοντάρια, απειλώνοντας όσους επέβαιναν στα φουσκωτά, ενίοτε πυροβολώντας επίσης στον αέρα. Η οργάνωση «WatchtheMed», που καταγράφει περιστατικά διακινδύνευσης στη Μεσόγειο, αναφέρει, πέρα από την αναχαίτιση από πλοία της ελληνικής ακτοφυλακής των φουσκωτών που χρησιμοποιούν οι πρόσφυγες, περιπτώσεις πυροβολισμών και επιθέσεων μασκοφόρων που αφαιρούν τη μηχανή από τις βάρκες ή τα φουσκωτά και τις αφήνουν ακυβέρνητες στο πέλαγος.<sup>5</sup> Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση δανέζικου πλοίου περιπολίας της Frontex, που μόλις διέσωσε 33 πρόσφυγες στα ανοικτά της Κω, έλαβε εντολή από τον Έλληνα επικεφαλής της υπηρεσίας: «Βάλτε τους πίσω στο φουσκωτό και να τους σύρετε πέρα από τα χωρικά ύδατα». Ο Δανός επικεφαλής της επιχείρησης, JensMøller, δικαιολόγησε ως εξής την άρνηση του πληρώματος να υπακούσει στην εντολή, και την απόφασή τους να μεταφέρουν τους πρόσφυγες στην Κω: «η εκτέλεση της εντολής θα έθετε σε κίνδυνο τη ζωή τους. Αρχικά, όταν θα έπρεπε πιθανώς το πλήρωμα να τραβήξει όπλα ή να χρησιμοποιήσει σωματική βία για να μεταφέρει τους ανακουφισμένους πρόσφυγες πίσω στο πρωτόγονο φουσκωτό σκάφος. Ένα φουσκωτό σκάφος το οποίο, σύμφωνα με ένα μέλος του πληρώματος, “δεν ήταν σε κατάσταση πλεύσης”».<sup>6</sup>

Τη στάση του ελληνικού κράτους για την με κάθε μέσο απώθηση των προσφύγων και

μεταναστών φαίνεται ότι επικρότησε η πλειοψηφία του ελληνικού πληθυσμού, που υιοθέτησε λίγο-πολύ τα επιχειρήματα του mainstream τύπου και των κυβερνητικών στελεχών, και έσπευσε να πιστέψει τις δηλώσεις του κυβερνητικού εκπροσώπου ότι όλες οι πληροφορίες για βιαιότητες και νεκρούς ήταν «fake news». Παράλληλα θεώρησε «αυθεντικά νέα» όλη την «εθνική» παραπληροφόρηση των κατεστημένων ΜΜΕ, μόνο και μόνο επειδή ήταν «εθνική»! Ένα τεράστιο εθνικιστικό κύμα φάνηκε να σαρώνει τη χώρα, παράγοντας παράλληλα οχετούς ρατσιστικής και φασιστικής χυδαιότητας στο διαδίκτυο.

Αυτή η εθνικιστική έξαρση που εξαπλώθηκε στη χώρα ήταν αναμενόμενη, ενώ αντίστοιχα φαινόμενα παρατηρούνται και σε άλλες χώρες. Ο εθνικισμός αναπτύσσεται πάνω στην αυθόρμητη συνείδηση που προκύπτει από εκείνη την ιδεολογικοπολιτική λειτουργία του κράτους, της οποίας θεμέλιο είναι η «ιδιότητα του πολίτη». Η «ιδιότητα του πολίτη» διαχωρίζει τους «εθνικούς» από τους «ξένους», ερμηνεύει ακόμα ποιοι από όσους ζουν επί γεινές «στα ξένα» είναι «ομογενείς». Έτσι, ενώ μια μεγάλη είσοδος «ομογενών» προσφύγων σε μια χώρα – ακόμα και αν οι «ομογενείς» πρόσφυγες δεν μιλούν την εθνική γλώσσα – συνιστά κυρίως ένα πρόβλημα ενσωμάτωσης στην κοινωνία με έντονες οικονομικές διαστάσεις (στέγαση και διαβίωση, ένταξη στην αγορά εργασίας και στο εκπαιδευτικό σύστημα κλπ.), με τους ξένους πρόσφυγες τα πράγματα είναι διαφορετικά. Η στάση της πλειοψηφίας του εθνικού πληθυσμού εύκολα μεταβάλλεται, ανάλογα με τη συγκυρία, από την αλληλέγγυα φιλανθρωπία μέχρι τη δολοφονική εχθρότητα.

Το εθνικιστικό και ρατσιστικό κλίμα που ενορχήστρωσε η κυβέρνηση και τα κατεστημένα μέσα, εκμεταλλεύτηκαν οι κάθε είδους ακροδεξιοί, όπως και οργανωμένες ναζιστικές και φασιστικές ομάδες, όχι μόνο εγχώριες αλλά και κάποιες προερχόμενες από το εξωτερικό, όπως η γερμανική ναζιστική «Identitäre Bewegung», που ανάρτησε φωτογραφίες από τη δράση της στον Έβρο, διανθισμένες με ρατσιστικά συνθήματα και ελληνικές σημαίες. Στα νησιά του Αιγαίου, αλληλέγγυοι, γιατροί και άλλοι εργαζόμενοι Υγείας, φωτορεπόρτερ, μέλη ΜΚΟ, προοδευτικοί πολίτες, Έλληνες και μη, δέχθηκαν επιθέσεις από φασιστικά στοιχεία, ενώ τα βράδια εμφανίστηκαν και πάλι, για πρώτη φορά μετά την υποχώρηση της Χρυσής Αυγής, «τάγματα εφόδου» που έλεγχαν πολίτες. Στον Έβρο ξεφύτρωσαν, όπως ήδη σημειώσαμε, από την πρώτη μέρα της έντασης οπλισμένοι αυτόκλητοι «εθελοντές συνοριοφύλακες» για να συνδράμουν τις δυνάμεις της αστυνομίας και του στρατού στο έργο τους.

Χαρακτηριστική της ρατσιστικής-φασιστικής χυδαιότητας που πλημύρισε το διαδίκτυο υπήρξε η ανάρτηση του «Τομέαρχη Προστασίας του Πολίτη» της Νέας Δημοκρατίας στον νομό Ηλείας (διαγράφηκε από τη ΝΔ όταν η ανάρτηση έγινε γνωστή), ο οποίος χαρακτήρισε τον εμπρησμό του σχολείου της προσφυγικής δομής «One Happy Family» στη Λέσβο ως θέαμα «πιο ειδυλλιακό κι από ηλιοβασίλεμα στη Σαντορίνη»!

Όμως, πέρα από τα φασιστοειδή κάθε τύπου, ακόμα και εκπρόσωποι του επίσημου κράτους συμμετέχουν στην τρομοκρατία όσων διατηρούν κριτική στάση ως προς τις ξενοφοβικές πρακτικές. Όπως κατήγγειλε η Ένωση Φωτορεπόρτερ Ελλάδας στις 7/3/2020, «λιμενικοί και αστυνομικοί παρεμποδίζουν, τρομοκρατούν και προπηλακίζουν συστηματικά» μέλη της Ένωσης, με στόχο να τους αποτρέψουν να δημοσιοποιήσουν όσα συμβαίνουν στη Λέσβο.<sup>7</sup>

Στο εθνικιστικό-ρατσιστικό κύμα αντιστάθηκε και αντιστέκεται μια μικρή μερίδα έντυπων και ηλεκτρονικών μέσων, που η συμβολή τους στη μάχη κατά του ρατσισμού-φασισμού είναι αναμφίβολα ανεκτίμητη. Σημαντικό ρόλο έπαιξαν επίσης οι μαζικές διαδηλώσεις σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Κρήτη και αλλού ενάντια στο πανηγύρι του εθνικισμού, ρατσισμού, φασισμού

που εν μέρει οργάνωσε και εν μέρει ανέχθηκε η κυβέρνηση. Μια έρευνα της κοινής γνώμης που κυκλοφόρησε στις 5/3/2020 παρουσιάζει 8 στους 10 ερωτηθέντες να συμφωνούν με την πολιτική των κλειστών συνόρων στο προσφυγικό και ανάμεσα σ' αυτούς, 45% όσων αυτοπροσδιορίζονται αριστεροί. Σε αυτό το σημείωμα δεν θα σχολιάσουμε τα επιχειρήματα στο εσωτερικό της Αριστεράς σχετικά με το προσφυγικό, όπως π.χ. καταγράφονται στο διαδίκτυο. Θα επισημάνουμε απλώς ότι ακόμα και σε μια τέτοια δημοσκόπηση, το 55% όσων αυτοπροσδιορίζονται αριστεροί αποστασιοποιούνται από την παρούσα ελληνική (και ευρωπαϊκή) «λύση».

Σε κάθε περίπτωση πάντως, το κυρίαρχο εθνικιστικό κλίμα της περιόδου παρέσυρε σύσσωμη την κοινοβουλευτική αντιπολίτευση, περιλαμβανομένης της Αριστεράς, η οποία διατύπωσε «προτάσεις» στο εσωτερικό της λογικής του «όχι άλλοι πρόσφυγες-μετανάστες στην Ελλάδα» (κλειστά σύνορα ή «διέλευση» των προσφύγων προς άλλες χώρες). Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η στάση των κομμάτων της αντιπολίτευσης στην επιστολή που έστειλαν προς τον Πρόεδρο, τον Αντιπρόεδρο αρμόδιο για την «Πρωώθηση του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής» και την Επίτροπο Μετανάστευσης, 57 Ευρωβουλευτές από τις ομάδες των Σοσιαλιστών, των Πρασίνων, της Αριστεράς και της «Renew Europe», ζητώντας τη σύγκληση έκτακτης Συνόδου Κορυφής για το προσφυγικό. Στην επιστολή αυτή τονίζεται:

«Η βία που χρησιμοποιείται τόσο στον τοπικό πληθυσμό, όσο και σε όσους αναζητούν διεθνή προστασία είναι άνευ προηγουμένου και απαράδεκτη [...]. Αυτή η βία πρέπει να τερματιστεί και η Ελλάδα να συμμορφωθεί με όλους τους εθνικούς, ευρωπαϊκούς και διεθνείς κανόνες [...] η ντροπιαστική παραβίαση πολυάριθμων θεμελιωδών δικαιωμάτων στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ είναι ευθύνη όλων μας και κανείς μας δεν έχει το δικαίωμα να κλείνει τα μάτια».8

Κανείς Έλληνας Ευρωβουλευτής δεν συνυπέγραψε αυτή την έκκληση, προφανώς διότι κανένα κόμμα (ούτε η κοινοβουλευτική Αριστερά!) δεν μπορεί να αντέξει τη θέση ότι «η βία που χρησιμοποιείται [από το ελληνικό κράτος] τόσο στον τοπικό πληθυσμό, όσο και σε όσους αναζητούν διεθνή προστασία είναι άνευ προηγουμένου και απαράδεκτη»!

Όμως η πολιτική της «αποτροπής» δια της αναστολής της διαδικασίας ασύλου δεν είναι διατηρήσιμη για σημαντικό χρονικό διάστημα. Μετά την αποκάλυψη των New York Times για το μυστικό στρατόπεδο φυλάκισης, κακοποίησης και απέλασης προσφύγων που ζητούν άσυλο στον Πόρο του Έβρου, 9 η αρμόδια για θέματα μετανάστευσης Επίτροπος Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ Ίλβα Γιόχανσον επισκέφτηκε την Ελλάδα και μετά τη συνάντησή της με τον Έλληνα πρωθυπουργό δήλωσε: «Μιλήσαμε για τη σημασία να υπερασπιστούμε τις διεθνείς συνθήκες και τον ευρωπαϊκό νόμο, ώστε να δίνουμε τη δυνατότητα να καταθέτουν αίτημα ασύλου όσοι το επιθυμούν, όπως και για τη σημασία να έχουν μια εξατομικευμένη απόφαση πριν επιστραφούν».10

Τα πράγματα ξεκαθάρισαν γρήγορα, λοιπόν: Η πολιτική των συρματοπλεγμάτων και της «αποτροπής» εισόδου στη χώρα που υποσχέθηκε η κυβέρνηση και ξεσήκωσε κύματα εθνικιστικού ενθουσιασμού, αποδεικνύεται φενάκη. Όπως φενάκη αποδεικνύονται οι «προοδευτικές» προτάσεις περί «διέλευσης» των προσφύγων προς άλλες χώρες της ΕΕ – πάντως μακριά από την Ελλάδα. Τα 700 εκατομμύρια ευρώ που θα δοθούν από την ΕΕ στην Ελλάδα είναι για τη δημιουργία κλειστών στρατοπέδων εντός της χώρας, όπου θα εξετάζονται οι αιτήσεις ασύλου, σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 του ΟΗΕ. Για άλλη μια φορά, οι προσδοκίες που καλλιέργησε η κυβέρνηση στο κοινό της για «όχι επιπλέον

πρόσφυγες στη χώρα» θα διαψευστούν, όπως διαψεύστηκαν οι υποσχέσεις για αύξηση των συντάξεων και «μείωση της φορολογίας της μεσαίας τάξης», κ.ο.κ.

### 3. Η πανδημία του κορωνοϊού και η γενίκευση της (παγκόσμιας) κατάστασης έκτακτης ανάγκης

Στην πολιτική «αποτροπής» των προσφύγων ήρθε να προστεθεί η πολιτική «αποτροπής» του κορωνοϊού. Στις 24/2/2020, όταν η επιδημία είχε πλήξει την Ιταλία, οι αυστριακές αρχές απαγόρευσαν την είσοδο στη χώρα αμαξοστοιχίας από τη Βενετία με κατεύθυνση το Μόναχο. Δυο βδομάδες αργότερα, Αυστρία, Σλοβενία και Ελβετία έκλεισαν τα σύνορά τους προς την Ιταλία ενώ οι αρχές του Ισραήλ ανακοίνωσαν στις 9/3/2020 ότι όποιος στο εξής εισέρχεται στη χώρα από το εξωτερικό πρέπει να τίθεται σε καραντίνα για 14 μέρες. Μέχρι τις 18/3/2020, οι περισσότερες χώρες είχαν κλείσει τα σύνορά τους ή είχαν επιβάλει αυστηρούς περιορισμούς και 14ήμερη καραντίνα σε όσους επιχειρούσαν να εισέλθουν από το εξωτερικό.

Καθώς έγινε σαφές ότι ο κορωνοϊός προκαλεί μια μορφή πνευμονίας η οποία σε πολλές περιπτώσεις προϋποθέτει να χρησιμοποιηθούν συσκευές υποστήριξης της αναπνευστικής λειτουργίας για να υπάρξουν ικανές πιθανότητες επιβίωσης και αποθεραπείας, τέθηκε στα κράτη το ερώτημα του πόσα άτομα μπορεί να υποστηρίξει, ταυτόχρονα, το εκάστοτε δεδομένο σύστημα υγείας. Με βάση τις διαθέσιμες Μονάδες εντατικής θεραπείας (ΜΕΘ) και αυξημένης φροντίδας (ΜΑΦ), τις εκτιμήσεις για τον ρυθμό μεταδοτικότητας της νόσου, το ποσοστό θνησιμότητας (στις 19/3/2020 ο αριθμός των νεκρών στην Ιταλία ξεπέρασε τον αντίστοιχο στην Κίνα) κλπ., έγινε σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες η εκτίμηση, ότι τα συστήματα υγείας, που έχουν αποφιλωθεί από τις νεοφιλελευθερες πολιτικές περικοπών και ιδιωτικοποιήσεων, είναι αδύνατο να καλύψουν τις ανάγκες που δημιουργούνται αν δεν παρθούν έκτακτα μέτρα, και επομένως κινδυνεύουν να οδηγηθούν σε «κατάρρευση».

Στη συγκυρία αυτή, τα κρίσιμα πολιτικά ερωτήματα για κάθε αστική κυβέρνηση διαμορφώθηκαν ως εξής: α) πόσους θανάτους «μπορώ να αντέξω», για πόσο διάστημα, ώστε να μην αποσταθεροποιηθούν οι κοινωνικές συμμαχίες που υποστηρίζουν την ηγεμονία του κεφαλαίου; β) τα μέτρα τα οποία θα παρθούν για την προστασία της δημόσιας υγείας, τα οποία υποχρεωτικά θα οδηγήσουν σε απώλεια εισοδημάτων και οικονομική ύφεση, σε ποιο βαθμό σταθεροποιούν τις κοινωνικές συμμαχίες που στηρίζουν το σύστημα, για ποιο διάστημα, ή με ποιο τρόπο τις τροποποιούν;

Σε κάθε περίπτωση η διαχείριση ως συνδυαστική επιλογή διαφόρων μέτρων σημαίνει υιοθέτηση πολιτικών από το μενού του «κράτους έκτακτης ανάγκης». Είναι πολύ σημαντικό να σκεφτόμαστε επίσης ότι τα κράτη αυτή τη στιγμή είναι σε διαδικασία εκμάθησης του τρόπου με τον οποίο μπορεί να υπηρετηθεί το τρέχον ηγεμονικό σχέδιο. Όπως σημειώναμε στο Editorial του προηγούμενου τεύχους, η βασική λειτουργία του καπιταλιστικού κράτους είναι να υπάγει τις διεκδικήσεις, προσδοκίες και πρακτικές των υφιστάμενων την εκμετάλλευση υποτελών τάξεων στο γενικό κεφαλαιοκρατικό συμφέρον, που παρίσταται με τη μορφή του «εθνικού συμφέροντος». Ή για να το πούμε διαφορετικά, το κεφάλαιο παράγει αξίες χρήσης (δηλαδή ό, τι η κοινωνία θεωρεί κοινωνικά χρήσιμο), αλλά υποτάσσει την εργασία και την αξία χρήσης στη διαδικασία αξιοποίησης (δηλαδή στην παραγωγή κέρδους). Με άλλα λόγια, υποχρεώνεται πάντα να κάνει κάτι που θεωρείται αποτελεσματικό και κοινωνικά ωφέλιμο, στον βαθμό που αυτό υποστηρίζει τη διευρυμένη αναπαραγωγή της καπιταλιστικής εξουσίας. Αυτή η διπλή στοχοθεσία αποτελεί την πηγή των συγκρούσεων στον καπιταλιστικό κόσμο αλλά και την κινητήρια

δύναμη για την οργάνωση της αστικής ηγεμονίας μέσω των κρατικών πολιτικών. Αυτή η στοχοθεσία φτάνει σήμερα σε οριακό σημείο, καθώς το «κοινωνικά χρήσιμο» μοιάζει να απειλεί την κερδοφορία του κεφαλαίου και, σε κάθε περίπτωση, απαιτεί μέτρα κρατικού παρεμβατισμού που δεν εντάσσονται στο πλαίσιο της κυρίαρχης μέχρι χθες νεοφιλελεύθερης «ορθοδοξίας».

Στη δεδομένη συγκυρία της πανδημίας, μια πρώτη αυθόρμητη απάντηση του συστήματος δόθηκε από τον Ντόναλντ Τραμπ και ως ένα βαθμό από τον Μπόρις Τζόνσον: δεν απαιτούνται εκτεταμένα έκτακτα μέτρα (δηλαδή ας πεθάνουν όσοι είναι να πεθάνουν!), διότι αυτά θα μειώσουν την κερδοφορία του κεφαλαίου και θα βυθίσουν σε ύφεση την οικονομία (καθώς έρχονται μάλιστα εκλογές στις ΗΠΑ!). Στις 12/3/2020, ο Τραμπ δήλωσε ότι ο ιός αποτελεί «ξένη απειλή», αλλά έχει τεθεί εντός ορίων ελέγχου.<sup>11</sup> Ακόμα και μετά την κήρυξη «κατάστασης έκτακτης ανάγκης» σε όλη την επικράτεια των ΗΠΑ, η οποία για την Πολιτεία της Νέας Υόρκης, πέρα από τα άλλα μέτρα (κλείσιμο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, επιχειρήσεων, απαγόρευση συγκεντρώσεων, αναγκαστικές άδειες εργαζομένων, κλπ.), περιλάμβανε την υποχρέωση όλων των επιχειρήσεων της Πολιτείας που δεν έχουν κλείσει να λειτουργούν με το 50% του προσωπικού τους κατά μέγιστο όριο, ο Τραμπ επανέλαβε τις ίδιες θέσεις, εμμένοντας στους ξενοφοβικούς υπαινιγμούς του: ο «κινέζικος ιός» θα εξαφανιστεί τον Απρίλιο, δήλωσε στις 18/3/2020.<sup>12</sup>

Η προοπτική μιας τέτοιας πολιτικής γρήγορα εγκαταλείφθηκε από όλα σχεδόν τα κράτη, καθώς οι εκτιμήσεις για την εξέλιξη της πανδημίας είναι ζοφερές. Τρία μόνο χαρακτηριστικά παραδείγματα αρκούν: Στις 11/3/20 η καγκελάρια Μέρκελ εκτίμησε, σε διάγγελμά της, ότι ο ιός αναμένεται να προσβάλει το 60-70% του πληθυσμού των 83 εκατομμυρίων που ζουν στη Γερμανία, ενώ στις 19/3/2020 ο κυβερνήτης της Πολιτείας της Καλιφόρνια ανακοίνωσε ότι αναμένει να έχει προσβληθεί από τον ιό το 56% του πληθυσμού της Πολιτείας, ήτοι 25, 5 εκατομμύρια άνθρωποι, εντός των επόμενων οκτώ εβδομάδων! Την ίδια μέρα, ο κυβερνήτης της Πολιτείας της Νέας Υόρκης ανακοίνωσε ότι το σύστημα υγείας της Πολιτείας διαθέτει 5.000 αναπνευστήρες, ενώ στο αμέσως επόμενο διάστημα θα απαιτηθούν 30.000 τέτοιες συσκευές.

Οι ζοφερές προβλέψεις για την εξέλιξη της πανδημίας, προβλέψεις που αν επαληθεύονταν θα έθεταν σε αμφισβήτηση την κοινωνική συνοχή (και «ομαλότητα»), οδήγησαν λοιπόν όλα σχεδόν τα καπιταλιστικά κράτη να προσφύγουν σε μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας μέσω περιορισμού της κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας, τα οποία άμεσα πλήττουν συγκεκριμένους οικονομικούς κλάδους (μεταφορές, εστίαση, τουρισμό, ψυχαγωγία, λιανικό εμπόριο, κ.ά.) και προοπτικά βυθίζουν την οικονομία σε βαθιά ύφεση. Ως αντίδοτο προκρίθηκαν μέτρα άμεσης τόνωσης της ζήτησης, με πληρωμή από το κράτος επιδομάτων στους εργαζόμενους που τίθενται σε αναγκαστική αργία ή απολύονται λόγω των μέτρων, στους αυτοαπασχολούμενους και τις μικρές επιχειρήσεις, με φτηνό δανεισμό για τις επιχειρήσεις, με παράλληλη άμεση ενίσχυση των δημόσιων συστημάτων υγείας και υπαγωγή του ιδιωτικού τομέα υγείας στο κράτος, με ελαφρύνσεις για τους δανειολήπτες κλπ. Παράλληλα τέθηκαν σε ισχύ μέτρα διαχείρισης της καθημερινότητας του πληθυσμού, που, με επιχείρημα την «ατομική ευθύνη», σε ορισμένες περιπτώσεις ενδέχεται να λάβουν ακραίες μορφές (ο χρόνος είναι πολύ πυκνός όπως σε κάθε περίπτωση κρίσης), όπως αυτά που σύμφωνα με τους Financial Times συζητείται να εφαρμοστούν στο Λονδίνο, με παρουσία αστυνομίας σε σούπερ μάρκετ και φαρμακεία για να αποφευχθούν πιθανές λεηλασίες.<sup>13</sup>

Ο νεοφιλελευθερισμός διακηρύσσει σε παγκόσμιο επίπεδο ότι δεν μπορεί να διαχειριστεί

κρίσεις όμως αυτή που πλήττει σήμερα την ανθρωπότητα και ο κρατικός παρεμβατισμός εισβάλλει και πάλι, με μορφές που παρέμεναν ξεχασμένες από τη δεκαετία του 1940. Ακόμα και ο Κυριάκος Μητσοτάκης δεν δίστασε να περιγράψει το δίλημμα των αστικών κυβερνήσεων, στο διάγγελμά του της 17/3/2020: «Στον κόσμο, σήμερα, διαμορφώνονται δύο πολιτικές αλλά και ηθικές αντιλήψεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας. Η πρώτη βλέπει την υγειονομική απειλή υπό το πρίσμα της οικονομίας, η οποία θα πρέπει να στηριχθεί όσα θύματα και αν υπάρξουν στο μεσοδιάστημα. [...] Η δεύτερη αντίληψη θέτει ως προτεραιότητα την υγεία των κοινωνιών, ανεξάρτητα από το κόστος που θα απαιτηθεί».

Στις ΗΠΑ ανακοινώθηκαν μέτρα κρατικών ενισχύσεων προς τους πολίτες και τις επιχειρήσεις ύψους σχεδόν δύο τρις δολαρίων, η ΕΕ έθεσε στο περιθώριο το «Σύμφωνο Σταθερότητας», στην Ισπανία τέθηκε υπό κρατικό έλεγχο ολόκληρος ο ιδιωτικός τομέας υγείας, στην Ελλάδα ανακοινώθηκαν μέτρα ύψους περίπου δέκα δις ευρώ και επιπλέον η παροχή πρόσθετης ρευστότητας στις επιχειρήσεις. Παράλληλα, μετά τις 41.000 απολύσεις που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το πρώτο δεκαπενθήμερο του Μαρτίου, η κυβέρνηση απαγόρευσε τις απολύσεις σε όσες επιχειρήσεις έκλεισαν κατόπιν εντολής από δημόσια αρχή, ενώ δήλωσε ότι θα εξαιρέσει από τη στήριξη των επιχειρήσεων (αναστολή καταβολής ασφαλιστικών και φορολογικών υποχρεώσεων, κλπ.) εκείνες που θα κάνουν απολύσεις μετά τις 15/3/2020. Ο «έκτακτος μισθός» των 800 ευρώ έως τα τέλη Απριλίου επεκτάθηκε, πέρα από τους απασχολούμενους σε επιχειρήσεις που ανέστειλαν τη λειτουργία τους, σε όσους απασχολούνται σε επιχειρήσεις που εξακολουθούν να λειτουργούν με μείωση του τζίρου τους, σε ελεύθερους επαγγελματίες και σε αυτοαπασχολούμενους. Επιπλέον, θα καλύπτονται από το κράτος οι ασφαλιστικές εισφορές των εργαζομένων, και τα μέτρα αυτά θα ισχύσουν επίσης για όσους απολύθηκαν στο διάστημα 1-15/3/2020. Ωστόσο πρόκειται για μέτρα τα οποία δεν καλύπτουν όλους τους εργαζόμενους και παράλληλα συνοδεύονται από σημαντικές μεταβολές προς το χειρότερο των όρων εργασίας για όσους εργάζονται – για παράδειγμα οι εργοδότες έχουν τη δυνατότητα μετατροπής των συμβάσεων, μη-δήλωσης δελτίου προσωπικού, ωραρίων εργασίας και υπερωριών κλπ.14 Η «ρήτρα μη απολύσεων» όπως έχει διατυπωθεί δίνει τη δυνατότητα για μαζικές και επιδοτούμενες απολύσεις, καθώς όσες επιχειρήσεις έκλεισαν ή «αποδεδειγμένα υπολειπονται και έχουν μεγάλη πτώση τζίρου» μπορούν να προχωρήσουν σε αναστολή συμβάσεων εργασίας.

Τα διεθνή χρηματιστήρια προεξόφλησαν ότι τα μέτρα των κυβερνήσεων για την άμεση τόνωση της ζήτησης και την παροχή επιπρόσθετης ρευστότητας στην οικονομία δεν μπορούν να αποτρέψουν την επερχόμενη βαθιά ύφεση. Τόσο στη Βόρεια Αμερική όσο και στην Ευρώπη η πτώση των δεικτών από τα μέσα Φεβρουαρίου αγγίζει ή ξεπερνάει το 30%. Στο ελληνικό χρηματιστήριο η πτώση πλησιάζει το 50%.

#### 4. Νέα κατάσταση, νέα καθήκοντα

Η παγκόσμια κατάσταση έκτακτης ανάγκης δημιουργεί προοπτικά ένα νέο πεδίο κοινωνικών αντιπαραθέσεων, πολιτικών συγκρούσεων και διεκδικήσεων. Αν αποδειχθούν οι προβλέψεις για την ανεπάρκεια του συστήματος να διασφαλίζει στοιχειωδώς τη δημόσια υγεία, η «ενότητα όλων» που διακηρύσσουν σήμερα οι κυβερνήσεις, και φαίνεται να αποδέχονται οι πολίτες, θα τεθεί σε αμφισβήτηση και οι κοινωνικοί ανταγωνισμοί θα τεθούν σε ένα νέο ιδεολογικό και πολιτικό πλαίσιο, που σήμερα είναι ελάχιστα ορατό. Εντούτοις, κάποιοι πρώτοι μετασχηματισμοί έχουν ήδη διαφανεί.

Ενώ όλοι μιλούν για «κατάσταση πολέμου», στην πανδημία απουσιάζει ο εξωτερικός

«εθνικός εχθρός». Μάλιστα αναδεικνύεται το στοιχείο της παγκόσμιας συλλογικότητας και αλληλεγγύης, καθώς η κρίση πλήττει με παρόμοιο τρόπο όλες τις χώρες. Επιπλέον, τα μέτρα των κυβερνήσεων «δικαιώνονται» στα μάτια της κοινωνικής πλειοψηφίας ως μέτρα υπέρ όλων και ιδιαίτερα υπέρ των ευπαθών ομάδων. Πλήττονται δηλαδή από την ίδια την κατάσταση αφενός οι εθνικιστικές ιδεολογικές προσεγγίσεις – καθώς το πρόβλημα μαζί με την αντιμετώπισή του είναι αναπόδραστα διεθνές, και αφετέρου οι «ατομικές-ανταγωνιστικές» στάσεις – καθώς η αντιμετώπιση της κρίσης δεν συναρτάται με την «ατομική επίδοση», την «αριστεία» κ.ο.κ., αλλά με συλλογικές-κοινωνικές συμπεριφορές. Τέλος, διαμορφώνεται ένα κλίμα υπεράσπισης του δημόσιου συστήματος υγείας και «ξεχνιούνται» προς το παρόν τα ιδεολογήματα περί αποτελεσματικότητας του «ιδιωτικού» και της «αγοράς».

Όμως, δεν πρέπει να βιαστούμε να προαναγγείλουμε την υποχώρηση των καπιταλιστικών «αξιών». Μέρμνα της καπιταλιστικής εξουσίας, ας το επαναλάβουμε, είναι να υποτάσσεται ό, τι θεωρείται «κοινωνικά ωφέλιμο» στις ανάγκες της κερδοφορίας και συσσώρευσης του κεφαλαίου. Η στρατηγική υποβάθμισης της εργασίας θα αποτελεί πάντα συστατικό στοιχείο συνοχής του συστήματος. Επομένως, το ζητούμενο για την εργατική και τις άλλες υποτελείς τάξεις είναι πώς θα αναδείξουν στη νέα συγκυρία τα συμφέροντα της κοινωνικής πλειοψηφίας, σε αντιπαράθεση με τις στρατηγικές του κεφαλαίου.

1 Carl Schmitt, Πολιτική Θεολογία, Αθήνα: εκδ. Λεβιάθαν, 1994 [1922]: 17.

2 <https://gr.euronews.com/2020/02/16/yper-mias-europis-anoixtis-alla-prosektikis-o-margaritis-schinas>

3 <https://omniatv.com/853459570>

5 [https://www.efsyn.gr/politiki/233857\\_kai-epiheiriseis-skasmeni-barka-sto-aigaio](https://www.efsyn.gr/politiki/233857_kai-epiheiriseis-skasmeni-barka-sto-aigaio)

6 <https://www.dr.dk/nyheder/indland/saadan-foregaar-bevogtningen-af-eus-yderste-graenser-dansk-patroljebaad-beordret-til>

7 <https://www.efsyn.gr/node/234306>

8 <https://www.in.gr/2020/03/06/world/ektakti-synodo-koryfis-tis-ee-gia-prosfygiko-zitoun-57-eyrovouleytes/>

9 <https://www.nytimes.com/2020/03/10/world/europe/greece-migrants-secret-site.html>

10 [https://www.efsyn.gr/politiki/kybernisi/234945\\_eyro-hastoykia-stin-athina](https://www.efsyn.gr/politiki/kybernisi/234945_eyro-hastoykia-stin-athina)

[https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiomata/235243\\_ypex-oi-ny-times-kai-i-apopeira-fimosis-toy-tyroy](https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiomata/235243_ypex-oi-ny-times-kai-i-apopeira-fimosis-toy-tyroy)

11 Την ίδια μέρα, η «Ιερά Σύνοδος» της εκκλησίας της Ελλάδας, για τους δικούς της «θείους» και μη λόγους, διατύπωνε την επιστημονική της απόφαση ότι «η κοινωνία από το Κοινό Ποτήριο της Ζωής, ασφαλώς και δεν μπορεί να γίνει αιτία μετάδοσης ασθενειών».



12 Απευθυνόμενος δε στους δημοσιογράφους είπε: «Relax, we're doing great. It all will pass»!

(<https://edition.cnn.com/2020/03/16/politics/trump-coronavirus-pence/index.html> ).

13 <https://www.kathimerini.gr/1069862/article/epikairothta/kosmos/ft-sxedia-gia-epivolh-karantinas-sto-londino-thn-paraskeyh>

14 <https://www.rizospastis.gr/page.do?publDate=20/3/20&id=17830&pageNo=4>

Πηγή

: [http://www.theseis.com/index.php?option=com\\_content&task=view&id=1459&Itemid=29](http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1459&Itemid=29)